

Микола Гоголь.

MS
НІС.

— Ціна 10 цт. —

3 Друкарні Руської Кат. Видавничої Спілки

— 27 Union St. New Britain, Conn. —

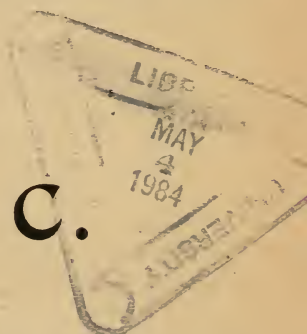
МИКОЛА ГОГОЛЬ.

Н І С.

І.

Дня 25-ого марта лучила ся в Петербурзі незвичайно дивна подія: цирулик, Іван Яковлевич, що мешкав на Вознесенськiм проспекті (родинне його імя затратило ся в пам'яті і навіть на його вивісці, де намальовано панка з намиленим лицем і написто: „і пускають ь кров“, не було нічого більше)... цирулик, Іван Яковлевич, пробудив ся доволі рано і почув запах печеного хліба. Підвів ся трохи на ліжку і побачив, що його жінка, дуже статочна женщина, що вельми любила каву попивати, винимала з печи свіжо-спечені бохончики хліба.

— Нині Параскевіє Осиповна, я не буду пити кави — промовив Іван Яковлевич; —

місто кави мені забажало ся попоїсти свіженького хлібця з чісником.

Іван Яковлевич, по-правді сказати, хотів, було, також і кави однак знав, що двох річий годі жадати разом, бо Параскевія Осиповна дуже не любила таких забаганок. „Нехай дурак їсть хліб, для мене так ліпше“ — подумала жінка — „лишить ся чимала порційка кави“...

І вона кинула один бохонець хліба на стіл.

Іван Яковлевич, з простої приличности, натягнув на сорочку фрак, сів за столом, насипав соли, узяв дві головки чіснику, хопив ніж до руки і з поважною міною забрав ся до краяня хліба. Розрізав бохонець на дві половини, глянув до середини і, на превелике своє здивованє, побачив щось білого. Іван Яковлевич пошпортав обережно ножиком й помацяв пальцем...

— М'ясо! — сказав сам до себе. — Що се такого може бути?

Він запхав пальці в мякуш і витягнув... ніс!

Іван Яковлевич і руки опустив і зачав протирати очі і обмацувати: ніс, дійсно ніс! Щей до того, здаєть ся, чий-то знакомий! На лиці Івана Яковлевича завиднів ся переляк. Однак сей переляк був нічим в порівнанню до негодованя його жінки.

— Де ти, звіврюко, відрізав ніс? — закричала вона з гнівом. — Мошенник, п'яниця! Я сейчас донесу до поліції!! Ти розбійнику! Вже я від кількох людей чула, що ти при голеню так крепко потягаєш за носи, що ледви держать ся.

Та Іван Яковлевич був ні живий, ні мертвий: він пізнав, що ніс був ні чий иньший, а колежського асесора, Ковалева, що приходив голити ся кожної середи і неділі.

— Постій, Параскевіє Осиповна! Я завиную його в шматину тай положу його де-будь в куточку. Там він трохи полежить собі а опісля я його винесу.

— І чути не хочу! Не позволю, щоби в моїй хаті та лежав відрізаний ніс! Ти умієш тільки сувати бритвою по ременю а свогого обовязку небавом не будеш міг сповнити, негодяю ти, потоскухо! Не хочу за тебе одвічати перед поліцією! Ах, ти пачкуне, глупе бєрвєно! Вон з ним, вон! Неси куди хоч, щоб я і духи з нього не чула в хаті!

Іван Яковлевич стояв мов прибитий. Він думав; і не знав, що думати!

— Чорт його знає, як се стало ся, — сказав вкінци, пошкрябавши ся поза ухо. — Чи я п'яний вчора вернув, не памятаю, годі сказати! А всі признаки вказують на се, що подія зовсім правдива, бо хліб — печений, а ніс — ні! Нічого не второпаю!

Іван Яковлевич замовк. Думка, що поліція знайде у нього чужий ніс і заарештує, довела його до ніяковитої безтями. Вже йому привидівся мундір, сребром вишитий, кайданки... і він трясся на цілім тілі. Вкінці дістав рукою одіне і черевики, надягнув всьо дранте на себе і, в супроводі глузовань Параскевії Осиповни, завинув ніс в шматину і вийшов на вулицю.

Він хотів його де будь підкинути: або в шпару під ворітьми або ніби-то случайно випустити на землю й самому повернути в який темний заулочок. Та, на біду, все лучався який знакомий чоловік, що сейчас зачинав питати: „Куди чимчикуєш?“ або: „Кого так рано йдеш голити?“ — так, що Іван Яковлевич ніяк не мав свободної хвилини. Іншим разом він вже зовсім упустив його на землю; та будочник ще здалека показав палицею і сказав: „Ти щось загубив, підойми!“ — і Іван Яковлевич мусів підняти ніс і сховати його в кишеню. Брала його роспука тим більше, що народу виходило щораз більше на вулицю в міру сього, як зачали відмикати магазини й склепики.

Він рішив отже йти до Ісаїяківського моста, щоб як небудь кинути ніс до ріки Неві...

Та я неповинний в тому, що нічого не сказав про Івана Яковлевича, чоловіка поважного під всілякими зглядами.

Іван Яковлевич, як всякий звичайний мос-

ковський голяр, був страшний п'яниця і, хоч що днини голив чужі підбородки, то його власний підбородок не був ніколи оголений. Фрак Івана Яковлевича, (він ніколи не ходив в сурдугі!) був бурий... Властиво був він чорний та покритий густо жовто-сірими кружками; ковнір замащений: а місто трьох гузиків, висіли одні тільки ниточки. Іван Яковлевич був великий цинік і, коли колежський асесор, Ковалев, говорив йому в часі голеня: „У тебе, Іване Яковлевичу, вічно воняють руки!“ то Іван Яковлевич одвічав питанєм: „А чим-же вони воняють!“ — „Не знаю, братчику, тільки так воняють!“ говорив колежський асесор і Іван Яковлевич, понюхавши табаки, милив йому за се і щоки і під носом і за ухом і під бородою, — одним словом, де тільки мав охоту.

Сей поважний горожанин був вже на Ісаакіївськїм мості. Він поперед всього оглянувся, опісля нагнув ся через поруче, щоби, нібито, глянути під міст, чи багато риби плюскаєть ся і упустив тихенько шматину з носом. Здавало ся йому, що з нього упало нараз десять пудів тягару. Іван Яковлевич навіть підсьміхнув ся. Місто сього, щоби йти голити урядничі підбородки, він повернув в двері, над якими видніла напись: „Перекуски і чай“, щоби випити чарочку пунчу і нараз побачив на кінци моста квартального надзирателя з широкими бакенбардами, в шапці з трьома пругами, зі шпадою... Він затрусив ся;

а тимчасом квартальний кивав до нього пальцем і говорив: „А ходи-но сюди, любчику!“

Іван Яковлевич, знаючи форму, ще здалека зняв шапку, підійшов ближше шпарким кроком і сказав:

— Здоровля желяю вашому благородію!

— Ні, ні, братнику, не „благородію...“ скажи-но: що ти робив там, стоячи на мості?

— Йй Богу, добродію, ходив голити, та дивив ся тільки, чи вода шпарко пливе.

— Брешеш, брешеш! Не вивинеш ся таким способом. Одвічай по-правді!

— Я вашу милість готов голити без заплати два рази або три на тиждень, — одвічав Іван Яковлевич.

— Ні, приятелю, се пусте! Мене голить гръох циркуликів тай за велику честь се мають собі. А ось ти розкажи-но, що ти там робив?

Іван Яковлевич поблід... Та тут подія закрита зовсім туманом і що далі стало ся, рішучо годі дізнати ся.

II.

Колежський асесор, Ковалев, пробудив ся доволі рано і зробив устами „бррр...“ що все він робив, коли уставав, хоч сам не міг розчовпати, з якої причини. Ковалев витягнув ся і казав подати собі невеличке зеркальце,

що стояло на столі. Він хотів поглянути на невеличкий прищик, що пізнім вечером вискочив на його носі; та на превелике своє здивуванє, побачив, що у нього, місто носа, зовсім гладке місце. Налякав ся Ковалев, казав подати води і потер ручником очи: так, нема носа! Зачав мацати рукою, ущипнув себе, щоб пере-свідчити ся, чи не сон се; ні, він не спить. Колежський асесор, Ковалев, вискочив з ліжка, затряс ся... такі нема носа! Казав подати собі одіне і побіг прямо до обер-поліцмайстра.

Та між тим необхідно треба сказати дещо про Ковалева, щоби читатель міг бачити, якого роду був сей колежський асесор. Колежських асесорів, що дістають своє становиско на основі учених сьвідоцтв, ніяким чином не можна порівнувати з тими колежськими асесорами, що були на Кавказі. Се два зовсім відмінні роди. Учені колежські асесори... Та Росія така дивоглядна земля, що коли скажеш що про одного колежського асесора то всі колежські асесори від Риги до Камчатки, певно приймуть се на свій рахунок; а таксамо треба сказати про всі уряди і становиска. Ковалев був кавказьким колежським асесором. Він щойно два роки займав сей уряд і тому ні на хвилю не міг його придба-

ти; а щоби ще більше додати собі благородія й поваги, він ніколи не називав себе просто „колежським асесором,“ но все „майором...“ „Слухай, голубко,“ — говорив він солодко, як стрінув „на вулиці молодицю, що продавала білє; — прийди до мене, до дому; моя кватира на Садовій вулиці; питай тільки: „Чи тут мешкає майор Ковалєв,“ а всяк тобі покаже.“ Тому і ми будемо колежського асесора називати майором.

Майор Ковалєв мав звичай кожної днини прохаджати ся по Невськїм проспекті. Ковнірець у нього все був чистий й накрохмалений. Бакенбарди його були такі, що ще й тепер можна побачити у губернських і уїздних землемірів, у архитєктів і полкових лікарів, також у людей, що займають всілякі уряди, загально у всіх тих, що мають повні, румяні лица а також гарно грають в бостона: сї бакенбарди йдуть по самій середині лица і доходять до носа. Майор Ковалєв носив много печаток — і з гербами і таких, на котрих було вирізано: с е р е д а , ч е т в е р , п о н е д і л о к і т д . Майор Ковалєв приїхав до Петербурга шукати місця, відповідного до його звання: як удасть ся, то місця в і ц е - г у б е р н а т о р а а коли нї то е г з е к у т о р а в

якім-будь департаменті. Майор Ковалев був готов і оженити ся та тільки тоді, коли удасть ся взяти за жінкою двіста тисяч приданого. І тому читатель нехай зрозуміє сам, що за положење було сього майора, коли він, місто доволі немірного носа, побачив преглупе, рівне і гладке місце.

Як на біду, ні один фіякер не показував ся на вулиці і він мусів йти піхотою, закутавши ся у свій плащ і закривши лице хустиною удаючи, неначе-б то з його носа йде кров.

— Та се хіба мені тільки так здало ся: не може бути, щоб ніс та собі пропав з дуру — подумав він і нарочно увійшов до реставраційної салі, щоби поглянути в зеркало. На щастє, в реставрації нікого не було: хлопці вимітали кімнату і розставляли столи; декотрі із заспаними очима виносили на підносах горячі пиріжки; на столах і кріслах валяли ся часописи, залиті кавою.

— Ну, славити Бога, нема нікого, — сказав до себе — тепер можна подивити ся.

Шпарко підійшов до зеркала і глянув:

— Чорт знає, яке лихо! — сказав до себе і сплюнув. — Хоч-би тобі було вже що иншого місто носа, а тут нічогісінько.

З досадою закусив губи, вийшов з реставрації і рішив, проти свого звичаю, не

дивити ся ні на кого і не підсьміхувати ся. І знов станув він, мов вкопаний перед дверми одного дому; на його очах стала ся невияснена подія: перед брамою задержала са карита, дверцята отворили ся; вискочив, зігнувши-сь панок в мундірі побіг в гору по сходах. Який був переляк й здивованє Ковалева, коли він пізнав, що се побіг його власний ніс. При сій небувалій події, здавало ся йому, що всьо закрутило ся в його очах; чув, що ледви на ногах держить ся; та рішив за всяку ціну вачекати поки не верне до карети; дрожав цілий, мов в лихорадці.

За дві хвилі ніс вийшов. Був убраний в мундір, шитий золотом, з великим стоячим ковнірем; на нім були шовкові пантальони; при боку шпада. По шапці було можна пізнати, що ніс має рангу штатського совітника. Зі всього можна було пізнати, що ніс їхав десь з візитою. Він поглядів на всі сторони, закричав на фірмана: „Ідь“ — сїв і поїхав.

Бідний Ковалев мало що не зійшов з розуму. Він і не знав як думати про таку страшну подію. Як-не можна в дійсности, щоби ніс який ще вчора був у нього на лиці, і не міг ні їздити ні ходити, був тепер в мундірі! Він по-

біг за каритою, котра, на щастя, не поїхала далеко а остановила ся перед гостинницею.

Він поспішив сюди та, перепхав ся крізь ряд інших старух із завязаними лицями і двома ямками місто очий, що над ними так перше любив насьміхати ся Ковалев. Народу було много. Ковалев був так розстроєний, що ніщо не міг рішити ся і очима шукав сього панка по всіх кутах; вкінци побачив його: ніс стояв перед крамничкою. Ніс заховав ся зовсім в широкий, стоячий ковнір і оглядав уважно якісь товари.

— Як підойти до нього? — думав Ковалев. — По всьому: по мундїрі, по шапці видно що він штатський совітник. Чорт знає, як до нього підойти!

Він зачав коло нього покашлювати; та ніс ні на хвильку не оглянув ся.

— Милостивий паночку, — сказав Ковалев, намагаючи трохи підбадьорити ся. — Милостивий паночку...

— Що вам треба? — одвітив ніс, відвернувши ся.

— Мені дивно, милостивий господарю... мені здаеть ся... Ви повинні знати своє місце. Я знов вас найшов, ще й до того де... Згодите ся...

— Даруйте та я не в силі зрозуміти, про що ви говорите... Говоріть яснійше...

— Як йому говорити яснійше? — погадав Ковалев і, набравши духа, зачав: — Дійсно, я... впрочім я майор. Ходити мені без носа — се для мене неприлично, розумієте. Якій-небудь посидюсі, що продає на Воскресенськiм мості грушки, можна сидіти без носа; та я маю надію дістати... притім я буваю в багатьох домах; Чехтарєва, штатська совітникова і другі... Подумайте самі... Я не знаю, поважаний добродію (тут майор Ковалев здвигнув раменами)... даруйте... Коли задивляти ся на сю справу відповідно до обовязків етикету і чести... ви самі можете поняти...

— Рішучо не понимаю нічого, — одвітив н і с. Говоріть яснійше.

— Милостивий государ, — сказав Ковалев з признакою особистого достоїнства. — я не знаю як розуміти ваші слова... Тут ціла справа наглядно ясна... чи може ви хочете... Таки ви є моїм власним носом!

Ніс поглянув на майора і брови його трохи похмурили ся.

Ошибаєте ся, милостивий государ; я є сам для себе. До того між нами не може бути жадних тісних відносин. Коли оцінювати по гузи-

ках вашого мундіря, ви певно служите по другому відомству.

По тих словах ніс відвернув ся.

Ковалев змішав ся цілковито, не знаючи, що робити і що думати. Нараз почув приятний шелест жіночої одіжи: підойшла підстаркувата, груба жінка, а з нею тоненька в білій суконці, що гарно прилягала до її стрійного стану, в шапочці, легесенькій, як пух. За ними задержав ся і відомкнув табакерку високий гайдук з довгими бакенбардами.

Ковалев приступив ближше висунув батистовий маншет від сорочки, поправив свої печатки, що висіли на золотім ланцюшку і і підсміхуючи ся на боки, звернув увагу на легеньку даму, котра, мов весняний цввіг; легко клонила ся і підносила до чола свою білесеньку ручку з прозорими пальчиками. Сьміх на лици Ковалева подвоїв ся, коли побачив зпід шапочки її кругленькій, сніжно-білий підбородок і часть уст, подібних до першого цввіту весняної рожі; та нараз відскочив, неначе попик ся. Він пригадав собі, що у нього, місто носа, зовсім нема нічого і сльози потекли з його очий. Він обернув ся, щоби заявити отверто господинові в мундірі, що він тільки прикидаєть ся штатським совітни-

ком, що він плут, падлюка і нічого більше; як тільки його власний ніс... Та носа вже не було він утік, певно поїхав до кого-будь в гостину.

Се довело Ковалева до розпуки. Він вернув ся назад і хвилину постояв під кольонадою розглядаючи ся на всі боки, чи не побачить де носа. Він добре пригадував собі, яка шапка на нїм була; мундір був зі золотими вишивками; та не замітив шинелї, нї краски його карити, нї коний, а навіть не пригадував собі, чи у нього був лакей, чи нї і в якій ліберїї. До того карит так багато їхало в взад і вперед і так бистро, що трудно було навіть замітити; а хочби він й пізнав потрібну кариту, то однаково не мав би спромоги її задержати. Днина була прекрасна і сонїчна. На Невськїм було множество народу, цілий водограй цвітисто-убраних дам розливав ся по всіх тротуарах від Полїцейського моста до Аничкіна. Ось йде його знакомий надворний совїтник, котрого він називав підполковником, особливо, коли було серед чужих людий. Ось і Яримскін, столоначальник в сенатї, який вічно облизував ся при бостонї, як грав вісім. Ось і другий майор, що дістав на Кавказї асесорство, махає рукою, щоб до нього підойти...

— Ей, чорт нехай возьме! — сказав Ковалев. — Гей, хлопче, вези мене прямо до поліцмайстра!

— Ковалев сів на дорожку і тільки кричав до фірмана:

— Жени на Нановську вулицю!

— Чи в дома поліцмайстер? — крикнув він входячи до сінний.

— Нема! — одвітив дверник. — Щойно виїхали!

— Ось тобі й на!

— Та — додав дверник — не так давно поїхали; коли-б ви були прийшли хвилинку скорше то може-б і були застали дома.

Ковалев, не віднімаючи від лица хусточки, сів на дорожку і закричав:

— Вперед!

— Кудя? — спитав фірман.

— Їдь просто!

— Як, просто? Тут же дорога в ліво і в право...

— Се застановило Ковалева до думаня. В його положеню треба було віднести ся в управу благочинія, не тому, що його діло мало в собі роботу для поліції а тому, що заряджене для поліції могли бути далеко успішнійші, як де-инде; а шукати ратунку в тім уряді, де н і с служив, як сам се заявляв, було би нерозумно тому, що з

власних слів нос а можна було пізнати, що для сього чоловіка не було нічого сьвятого і він міг збрехати і в сім случаю, як збрехав, зарікаючи ся, що ніколи з Ковалем не бачив ся. І так: Ковалев хотів було вже казати їхати в управу благочинія. Коли нараз прийшла йому думка до голови, що сей плут і мошенник, що вже при першій стрічі показав ся таким несовісним, міг знов вихіснувати час, дати драпака з міста — а тоді всякі пошукування будуть даремні, або можуть продовжати ся. Боже сохрани, який місяць. Вкінци, здало ся, само небо, прийшло до помочи. Він рішив удати ся до редакції часописи і умістити оголошення, описати всі подробиці нос а, щоби кождий, хто стріне його на вулиці зміг або задержати його або дати знати про місце перебування нос а. На се рішивши ся, казав він фірманови їхати до редакції і через цілу дорогу не переставав штуркати його в спину кулаком, проговорюючи: „Скорше, драбуго; скорше мошеннику!“ — „Їй, паночку,“ — говорив фірман, киваючи головою і ударяючи батогом конину, на якій шерсть ледви сьвітила ся. Вкінци задержала ся дорожка і Ковалев, задихавши ся, вбіг в кімнату, де сивий урядник, в старім сурдугі і окулярах, сидів за столом і тримаючи в зубах перо, рахував мідяні копійки.

— Хто тут приймає оголошення? — крикнув Ковалев. — А моє поважане.

— Моє поважане, — одвітив сивий урядник, піднявши на хвилину очи та сейчас спустив їх знов на купочки копійок.

— Хочу оголосити...

— Позвольте, пождіть трохи, — промовив урядник, ставляючи цифру на папері. Лакей в уніформі, з панськими манерами, які вказували на його довше перебуванє в аристократичнім домі, стояв біля стола із запискою в руках і зачав показувати свою услужність: „Чи повірите, судар, що собачка не стоїть і вісім гривен, с. є. що я не дав би за неї і вісім копійок; а графиня любить, їй Богу любить; і тому обіцяє для сего, хто собачку винайде, сто рублів: Коли сказати прилично, то ось так, як я з вами, смак у людей зовсім до нічого; коли вже охотник, то нехай держить пудля; не жалуй п'ятьої, тисячу дай, щоб тільки була собака хороша!

Старий урядник слухав того всього з поважною міною і тоді зайнятий був обчисленєм, кілька букв в принесеній записці. По боках стояло чимало старух, склепових післанців і дверників із записками. В одній стояло, що пошукує місця фірман тверезий; в другій написано, що продаєть ся майже нова коляска, вивезена з Парижа в р 1814; в

иньшій стояло, що шукає місця слуга 19-літна що уміє врати, однак спосібна є і до других обовязків; старі візки без одної ресори і молодий, горячий кінь, що має 17 літ; нове сімя ріни, прислане з Лондону; приміщене з усім потрібним, двома місцями для коний і місцем, на яким можна розвести прекрасний березовий сад; там знов було оголошенє, що хтось там бажає купити старі підшви і просить зголошувати ся від 8-ої год. до 3-ої в день. Кімната де приміщало ся се ціле товариство була маленька і воздух в ній був дуже пустий; та колежський асесор Ковалев не міг того всього чути, раз тому, що закрив лице хусточкою а друге тому, що його ніс, Бог знає, де був тоді.

— Ласкавий добродію, даруйте, що вас прошу... не маю часу, — сказав він вкінци нетерпеливо.

— Сейчас, сейчас... Два рублі, сорок три копійки... Сейчас... Рубель і шістьдесять три копійки! — говорив сивий господин, кидаючи записки до очий старухам й дверникам. — Вам чого треба? — сказав вкінци, звертаючи ся до Ковалева.

— Я прошу... сказав Ковалев — лучило ся лайдацтво... чи злодійство... Я до нині не в

силі зрозуміти. Прошу надрукувати, що кожний, хто сього падлюку проведе до мене, дістане велику нагороду.

— Скажіть прошу яке ваше ім'я?

— А що вам до мого імені? Я не можу його сказати. У мене много знакомих: Чехгерєва, штатська совітникова, Пелягія Григорієвна Подточина, штаб-офіцер та... Зараз пізнають, Боже сохрани! Можете написати прямо: „Колежський асесор,“ або ще ліпше „в ранзі майора?

— А утікач був ваш слуга?

— Де там слуга? Ще більше лайдацтво! Утік від мене мій власний... ніс!

— Гм... Яке дивоглядне ім'я! А чи сей пан Ніс обікрав вас на більшу суму?

— Ніс, се є... ви думаєте зовсім що иншого! Ніс, мій власний ніс пропав, чорт зна! куди. Нечиста сила насьміхаєть ся надімною...

— А яким-же чином пропав? Я всього не можу второпати...

— Не в силі я вам сказати, яким чином, та головна річ в тім, що він тепер їздить по цілім місті і називає себе штатським совітником. І тому я прошу вас оголосити, що хто зловить його, нехай приведе до мене як найскорше. Ви зрозумієте се добре, як мені бути без такої замітної часті тіла? Се чей же не ма-

ленький палець на нозі, що затягне чоловік черевик на ногу і ніхто не видить, що його нема. Я буваю що четверга у штатської совітничової Чехтаревої; Подточина Пелягія Гри-Григорієвна і її дуже хороша дочка — також важне знаомство; подумайте, як мені тепер дієть ся... Мені до них тепер годі показати ся.

Урядник задумав ся, було видко із затиснених уст.

— Ні, я не можу помістити в часописи такого оголошеня, — сказав вкінци після довшої мовчанки.

— Як? Чому?

— Так. Часопись може собі попсувати репутацію. Як всякий начне писати, що утік його ніс, то... І так вже говорять, що друкуєть ся чимало неправди і нісенітниць.

— А чим-же тут є нісенітниця? Таж тут нічого неправдивого.

— Вам здаєть ся, що ні. А ось, минулого тижня, такий був случай. Прийшов урядник так, як ось ви нині прийшли, приніс оголошенє, заплатив два рублі і 73 копійки і ціле оголошенє було, що утік пудель чорної масти. Здаєть ся, що тут дивного? А вийшов пашквіль, бо п у д е л ь с е й — був урядник якогось там заведеня.

— Та я не прошу оголошувати про пудля а про мій власний ніс: то само значить, що про самого себе.

— Ні, такого оголошеня я не можу помістити.

— Та коли у мене дійсно пропав ніс!

— Як пропав, то се діло лікаря. Говорять, що є такі люди, котрі можуть приставити який-будь ніс. Та, я знаю, що ви мусите бути веселою людиною і в товаристві любите пошуткувати.

— Клену ся перед вами Богом съвятим! Позвольте, коли вже дійшло до сього, то я вам покажу.

— Пощо непокоїти ся. — продовжав урядник, нюхаючи табаку. Впрочім коли не занепокоїть се вас — додав з цікавістю — гарно було-б поглянути.

Колежський асесор відняв хустину від лица.

— Дійсно, незвичайно дивно! — сказав урядник. — Місце зовсім гладке, мов випечений блин. Так, незвичайно гладке!

— Ну, і ви тепер будете сперечати ся? Ви бачите саме, що конче треба надрукувати. Я вам буду дуже вдячний і дуже радий, що сей случай позволив мені з вами познакомити ся.

Майор, як видко з тих слів, рішив трохи бути облесним.

— Надрукувати — се дійсно річ не тяжка, — сказав урядник, тільки я не бачу в тім жад-

ної для вас користи. Коли вже бажаєте, то попросіть кого, хто гарно пише, нехай опише, сю дивоглядну подію й статейку надрукує в „Сѣверной Пчелѣ“ (тут він понюхав табаки,) для хісна молодіжи (тут він утер ніс) або так: для загальної цікавості.

Колежський асесор стратив цілковито надію. Він спустив очі на часопись, де були оповістки про спектаклі; лице його готове вже було до сьміху, стрінув імя акторки, хорошенької собою і рукою помацав в кишени, чи є там голуба асигнація, тому, що штаб-офіцери, після думки Ковалева, повинні все сидіти на фотелях — та думка про н і с всьо попсувала.

Сам урядник, здавало ся, зажурив ся неспокоєм Ковалева. Щоб трохи вменшити його журбу, зачав висловлювати таким чином своє співчуте:

— Мені дуже прикро, що вам лучила ся така історія. Чи не були-б ласкаві понюхати табачки? Се розбиває головні болі і журливі настрої і навіть на гемороїди табачка помагає...

Говорячи се урядник підніс табакирку до очий Ковалева, ще й до того зручно підсунув

під неї підставочку з портретом якоїсь дами в шапочці.

Сей необдуманий поступок вивів Ковалева з рівноваги.

— Я не понимаю, як ви можете тут шуткувати, — сказав він з чутєм. Чиж не бачите, що у мене нема саме сього, чим би можна нюхати? Щоби чортяка забрав вашу табаку Я тепер не можу й дивити ся на неї, і то не тільки на вашу прокляту березиньську табаку, а і на саму рапе!

Сказав се і вийшов з часописної експедиції, сильно розхвильований і поманожав далі.

Ковалев прийшов в „частний пристав“ саме тоді, коли частний витягнув ся, позіхнув і сказав:

— Ех, славно, засну якусь годинку!

А опісля можна було предвидіти, що прихід колежського асесора був „не в о в р е м я“. Частний був покровителем всякої штвкки й ремесла; та найбільше цінив державні асигнації.

— Се річ — говорив звичайно — нічого нема ліпшого над сю річ, не просить їсти, місця не займе багацько, в кишені все поміститься, випустиш — не розібеть ся.

Частний приняв Ковалева доволі сухо і сказав, що по обіді не пора проводити слідство, що сама природа назначила, щоби наївши ся, відотхнути трохи (з того міг бачити колежський асесор, що для „частного“ були звісні вислови старих мудрців), що порядному чоловікови носа ніхто не відорве.

Се є: не в брови а прямо в очи! Треба замітити, що Ковалева дуже легко було обидити. Він прощав всьо, що хто будь говорив на нього, та ніколи не простив, коли хто обидив його чин, уряд. Він навіть був сего пересвідчення, що в театральних песах можна писати на обер-офіцирів — та ніколи не можна нападати на штаб-офіцирів. Приняте частного його так збентежило, що він потряс головою і сказав з достоїнством, розклавши руки:

— Признаю ся, що я на такі ваші обидливі слова нічого не можу сказати...

І вийшов.

Він приїхав домів, ледви чуючи під собою ноги. Вже сутеніло. Після всіх невдатних глядань його квартира видала ся йому непривітною а навіть гидкою. Коли увійшов до передпокою, побачив свого лакейчука, що лежав горілиць на запацьканім, шкірянім ди-

вані і плював на стелю, трафляючи все в то саме місце. Така рівнодушність людська його розлютила; він ударив його шапкою по голові і сказав:

— Ти, свиняко, все займаєш ся нісенітницями.

Іван скочив із свого місця і метнув ся скидати плащ із свого пана.

Як увійшов в свою кімнату майор прибитий і умучений кинув ся на кресло а в кінці зітхнув і сказав.

Боже мій, Боже мій! За що таке нещасте? Будь я без руки або без ноги — то таки ліпше; та чоловік без носа — чорт зна, що: птиця не птиця, людина не людина... прямо візьми тай викинь через вікно! І нехай би були вже на війні відрубали аби в поєдинку, або нехай би я сам був причиною сього; та тут пропав ні за-що ні про-що, пропав даром, без гроша! Тільки ні! Се не може бути! — добавив, подумавши трохи. — Се неімовірно, щоб ніс пропав яким чином, се не імовірно! Се мені можливо сниться, або може я випив місто води горівку, що нею витираю собі бороду по голень. Іван дурак не випив і я, імовірно, потягнув до дна.

Щоби пересвідчити ся, що він паний.

майор ущипнув себе так сильно, що аж крикнув. Біль достаточо пересвідчив його, що всьо дієть ся на яві. Він тихенько підійшов до зеркала, з початку зажмури́в очі з такою думкою, що ану-ж ніс покажеть ся на своїм місци; та в тій самій хвили відскочив назад і крикнув:

— Який поганий вид!

Се була дійсна непонятна річ. Коли-б пропав гузик, срібна ложка, годинник або щось подібного — однак щоби пропав... хто... і то ще у власній квартирі! Майор Ковалев переводив в памяти всі обставини і що-раз більше зачинав вірити, що тут завинив не хто инший а штаб-офіцирша Подточина, котра дуже хотіла, щоб він женив ся з її донькою. Він і сам бажав собі сього, та отягав ся. Коли-ж штаб-офіцирша заявила йому прямо, що хоче її видати за нього, то він помаленьки цофнув ся із своїми компліментами; сказав, що він ще молодий, що хоче ще пожити з пять літ, щоб мати рівно сорок два роки.

І тому певно офіцирша мстить ся і рішила ся, опоганити його тай тому може наняла яких баб-чарівниць, щоби не можна було дізнати ся, яким чином ніс відрізаний; ніхто-ж не входив до його кімнати; цирулик, Іван Яковлевич, голив його ще в середу і цілу середу а навіть четвер ніс його був цілий — пригаду-

вав собі дуже добре; до того був би чув який біль і рана так скоро не була б загоїла ся; а тепер місце зовсім гладке. Він строїв в голові всякі пляни; запізвати штаб-офіциршу формальним порядком до суду або йти до неї й сказати цілу правду. Думки його перервало сьвітло, ще блиснуло крізь щілини дверей: видко Іван засьвітив в другій кімнаті. Небавом появив ся і сам Іван, несучи сьвічку перед собою, осьвітлюючу цілу кімнату. Першим рухом Ковалева було схопити хустину й закрити се місце, де ще вчора сидів ніс; щоби дійсно глупий чоловік не роззявив рота, бачучи у свого пана таку дивоглядну річ.

Не всьмів Іван увійти; як почув ся з передпокою незнакомий голос.

— Чи тут живе Колежський асесор, Ковалев?

— Увійдіть; майор Ковалев дома, сказав Ковалев, підвівши ся і отворив двері.

Увійшов поліцейський чиновник, гарної постави, з бакенбардами не ясними і не темними, з досить повними лицями, — той сам, що, як ми на початку нашої повісти згадували, стояв на кінці Ісакіївського моста.

— Ви стратили свій ніс?

— Так.

— Він найшов ся.

— Що ви говорите? — закричав майор Ковалев. Радість відняла йому мову. Він глядів на квартального, що стояв перед нима на котрого лиш блимала полумінь сьвічки. — Яким чином?

— Дивним случаем його зловили майже на дорозі. Він сїдав вже в кариту хтів їхати до Риги. — І паспорт мав вже давно виписаний на імя одного урядника. І дивна річ в тім, що з початку я сам уважав його за господина: та, на щастє, мав я єї собою очиці і сейчас доглядів, що се був ніс. Я короткозорий і, як ви станете перед мною, то я бачу тільки се, що ви маєте лице, та не замігу нічого: ні носа, ні бороди. Моя теща, с. є мати моєї жінки, також нічого не видить.

Ковалев не знав, що робить.

— Де-ж він, де? Скажіть, я сейчас побіжу

— Не журіть ся. Я знаю, що носа вам потрібно, тай тому приніс його з собою. І дивна річ в тім, що головний виновник в цілій події є драбуга-цирулик на Вознесенській вулиці, що сидить тепер, на поліції. Я давно підозривав його о піяньство і крадіж; тому два дні украв він із склепу пачку гузиків. Ваш ніс зовсім такий, як був.

При тих словах квартальний сягнув рукою в карман і виняв відси ніс, завинений в паперчик.

— Так, він! — закричав Ковалев. — Дійсно, він! Може випете зі мною нині шкляночку чаю?

— Випив би з великою приємністю, та мушу їхати ніяк, не можу; відси в смирительний дом... Дуже велика дорожня на всі припаси...

У мене в хаті мешкає теща, с. є мати моєї жінки і діти: старший особливо робить великі надії, дуже мудрий хлопчик; та нема зовсім жадних средств удержаня.

По відході квартального стояв колежський асесор в якімсь неопределенім настрою і аж по кількох хвилинах міг бачити і відчувати: до такого остовпіня привела його неожидана радість. Він взяв обережно найдений ніс в обі руки і ще раз уважно поглянув на нього.

— Так, він і дійсно він! — говорив майор Ковалев. Ось і прищик з лівого боку, що взяв ся десь вчорашнього дня.

Майор щойно не засьміяв ся з радости.

Та на світі нема нічого довготривалого; так і його радість зменшила ся по хвилині; а далі була вона все слабша а далі злила ся із

звичайним розположенєм душевним, так як се дієть ся з кругами на водї, як в неї кинеш камінь: меншають і меншають, поки не злиють ся з плесом водним. Ковалев почав роздумувати і поміркував, що діло ще не покінчене: ніс найшов ся, та, звісна річ, треба його приложити, умістити на належнім місци.

— А що буде, як не пристане?

Після такого питання, поставленого самому собі, майор зблід.

З чувством невисказаного переляку кинув ся він до стола, присунув ближше зеркало, щоби не приставити носа криво. Руки його дрожали. Обережно і уважно приставив його на давне місце. О леле, ніс не хтів приклеїти ся. Він підніс його до уст, похухав теплим віддихом, знов підніс до гладкого місця, що находило ся поміж двома щоками; та ніс жадним чином не держав ся.

— Ну, ну, тримай ся, дурак! — говорив Ковалев до носа; та ніс був як деревляний і падав на стіл з таким дивним звуком, неначе він був якою пробкою. Лице майора судорожно скривило ся.

— Не вже-ж він не приросте? — говорив з переляком. Та кілька разів підніс його на давне місце, то все робота була без'успішна.

Він кликнув Івана і післав його за лікарем,

що мешкав на долині. Сей лікар був видний мущина, мов прегарні, чорні бокенбарди, сьвіжу здорову докторову; їв рано сьвіжі яблука і держав рот дуже чисто; полокав його кожного ранку майже три чверти тодини і шліфував зуби п'ятьма щіточками. Лікар прийшов сейчас. Спитав, як давно лучило ся нещастє, опісля узяв майора за підбородок і великим пальцем ударив сильно в се саме місце, де був перше ніс так, що майор кинув ся в зад і ударив головою о стіну. Лікар сказав, що се нічого, порадив підвигнути ся трохи від стіни, казав перегнути голову вперед на правий бік, помацав се місце, де був перше ніс і сказав „гм...“ потім казав йому перегнути голову на лівий бік, сказав знов: „гм...“ а вкінци ударив Ковалева знов великим пальцем так, що майор Ковалев крутнув головою як кінь, котрому купець бажає заглянути в зуби. Зділавши таку пробу, лікар покивав головою і сказав: „Ні, годі! Ви радше ходіть вже так, без носа, щоб не було ще гірше. Його приставити можна і я приставив би вам його сейчас та не знаю, чи не було-б се для вас гірше.

— Ось, як-не? Яким чином буду ходити без носа? — сказав Ковалев. — Гірше вже не

може бути, як тепер. Се й прямо, чорт зна! що куди я з такою споганеною тварюкою покажу ся? Я маю хороші знакомства; ось і нині мав я бути на вечері в двох домах. Я знакомий з многими: штатська совітниця Чехтерева; Подточина, штаб-офіцирша... хоч після от сеї події я не маю з нею иншого виходу, як тільки удати ся до поліції. Будьте ласкаві... — продовжав Ковалев благальним голосом — чи-ж нема вже жадного способу? Приставте як не-будь; хоч не гарно, щоб тільки держав ся; нехай вже навіть буду підтримувати у важнійших хвилях. До того я не танцюю, щоб міг ушкодити яким рухом. А що до вашої помочи лікарської, то, будьте певні, скільки дозволять мої средства...

— Ви знаєте; — сказав лікар ні грімким ні тихим голосом, та незвичайно ввічливим і потягаючим, — що я ніколи не лічу для особистої користи. Се противне моїм поглядам й штуці. Се правда, що я беру за візити, то тільки тому, щоб кого не вразити відмовою. Дійсно: я-б приставив вам ніс; та я словом чести ручу, що буде гірше. Нехай радше сама природа вом поможе. Мийте ся радше ча-спіритусом, або ще ліпше, влити дві ложки сто студеною водою; упевняю вас, що ви,

без носа, будете навіть здороший, як з носом. А ніс раджу вам положити в баньку, наповнену острої горівки — тоді можете за нього взяти чималий гріш. Я навіть сам його куплю, коли дуже його не заціните.

— Ні, ні; не продам ні-защо, крикнув в роспуці майор Ковалев; — ліпше нехай він пропадає!

— Даруйте, — сказав кланяючись — я хотів для вас зробити добре... Щож робити! По крайній мірі ви бачили мою щиру волю.

По тих словах лікар вийшов з кімнати з благородною міною. Ковалев не помітив навіть його лиця і в глибокій нестямі добачив тільки маншети білої, чистої, як сніг, сорочки.

Він рішив на другий день ще вперед внесеня жалоби написати до штаб-офіцерші, чи не згодить ся вона звернути йому се, що належало. Письмо було такого змісту.

Милостива государиня

Александра Григорієвня!

Не можу зрозуміти дивоглядного Вашого поступованя. Будьте певні, що таким чином нічого не виграєте і не приневолити женити ся з Вашою донькою. — Довірте, що історія мого носа є загально звісна а також і се, що Ви не хто инший, є головним виновновником. Ніс утік із свого місця і маскував ся під видом чиновника — а се ви-

ключно наслідок Ваших чарів або чарів людий, що мають подібні благородні занятя. Уважаю за свій обовязок повідомити Вас, що коли згаданий ніс не буде таки ще нині на своїм місци, то я буду приневолений удати ся до правної охорони.

Впрочім остаю з глибоким почтенієм,
Ваш покірний слуга,
Плятон Ковалев.

* * *

Милостий государ, Плятон Кузьмич!

Здивовало мене незвичайно Ваше письмо! Я признаю щиро, ніяк не ожидала упреків несправедливих з Вашого боку. Повідомляю Вас, що я урядника, про якого згадуєте, ніколи не приймала в своїй хаті, ні замаскованого, ні звичайнім виді.

Правда, був у мене Пилип Іванович Потанчиков. І, хоч він дійсно просив о руку моєї доньки, будучи сам хорошим, доброго вихованя, тверезим і ученим, то я ніколи не подавала йому найменьшої надії. Згадуєте ще о носі. Коли ви розумієте, що я відпустила Вас з носом. с. є. дала Вам гарбуза, то мені дивно, що ви про се говорите, коли я, як Вам звісно, була все противної думки і, як Ви сейчас забажаєте оженити ся з моєю донькою законною дорогою, то я годжу ся, бо се було завсїгди горяче моє бажаня. В сій надії остаю готовою все до Ваших услуг.

Александра Подточина.

— Ні, — говорив Ковалев, читаючи се письмо, — вона не винувата. — Письмо се написано так, як не може писати чоловік винний.

Колежський асесор розумів ся на тих справах, бо кілька разів посилали його в таких справах на Кавказ.

— Яким чином се могло ся? Се хіба чорт знає! — сказав вкінці, опустивши руки.

Тимчасом поголоска про сю подію, рознесла ся по цілій столиці і, як се звичайно буває, не без причинків. А тоді уми людські були склонні до чогось незвичайного: недавно тому інтересували публику ділання магнетизму. До того історія про танцюючі столики на вулиці Конюшиній була ще сьвіжа і тому не треба дивувати ся, що скоро всі зачали говорити про ніс Колежського асесора, як він, себто ніс, проходив ся о третій годині по Невським проспекті. Цікавих ставало щораз більше. Хтось сказав, що ніс був в магазині Юнкера і сей час зібрала ся перед Юнкером така товпа, що мусіла аж поліція розганяти. Який спекулянт з бокенбардами, що продавав біля входу до театру всякі сухі пиріжки вмисно наробив чимало лавочок і просив на них вступати цікавим. Якийсь заслужений полковник саме тому вийшов ранше з дому, щоб продерти ся крізь товпу; та, на своє велике розчароване, побачив у вікні магазина, місто носа, шерстяну фуфайку і образ дівчини, до якої заглядав зпоза дерева якийсь фронт з маленькою бо-

рідкою — образ, що вже найменше десять літ висів на однім місці:

— Як можна такими глупими і неімовірними казками зводити нарід?

Опісля рознесла ся чутка, що не на Невськім проспекті а в саді Таврійськім ходить собі ніс майора Ковалева; що він вже там давно; що як там жив ще Хазрев-Мірза, то він чудував ся сею дивоглядною подією. Дехто із студентів Хірургічної Академії прийшов сюди. Одна знатна поважна дама просила в окремім листі доглядача саду, щоб показав її дітям сю рідкість а, коли можливо, з поясненнями наглядними відповідними для молодіжи.

З сеї події були дуже раді всі учасники равтів, що любили забавляти дами сьміховинками, а тоді їх гумор зовсім був вичерпав ся. Мала частина добрих людей була дуже невдоволена. Один „господин“ говорив з негодованем, що він не розуміє, як можна нинішнім віці просвіти розповсюднювати такі чудасії і як на се не зверне уваги правительство. Господин сей, як видно належав до числа тих людей, що раді-би вмішати правительство до всього, навіть до своїх щоденних сварок з жінкою. А далі... Та тут знов подія закривається ся туманом і що було далі — рішучо незвісно.

III.

На сьвітї повно всякої диковини. Деколи далеко навіть до правдоподібности; знов той-

самий ніс, що їздив в уніформі штатського совітника і наробив так багато шуму в місті, опинився знов на своїм місці, іменно: між обома лицами майора Ковалева. Се лучилося дня сегого априля. Проснувся і ненадійно глянув в зеркало, бачить ніс! Хвать рукою! Дійсно: ніс!

— Еге! — сказав Ковалев і туй-туй що не загуляв по кімнаті тропака; та Іван перешкодив. Ковалев казав принести води до вмивання і, умиваючи ся, глянув щераз в зеркало: ніс! Утираючи ся ручником, глянув знов в зеркало: ніс!

— А поглянь-но, Іване, здається у мене на носі прищик, — сказав він а тимчасом думав: „Ось біда, як Іван скаже: Та ні, судар, нема не тільки прищика а й носа нема!“

Та Іван сказав:

— Нічого нема, ніякого прищика. Ніс чистий!

— Хорошо, чорт побери! — сказав майор сам до себе і закалатав пальцями. Саме тоді заглянув до кімнати циркулик Іван Яковлевич, та так боязливо як кіт, витріпаний за крадіж сала.

— Говори перше, чи чисті руки? — кричав здалека Ковалев.

— Чисті.

— Брешеш!

— Їй Богу, чисті!

— Ну, гляди-ж.

Ковалев сів. Іван Яковлевич закрив його

серветкою і о хвилину при помочи квачика покрив його лице милянною піною, подібною до крему, що його подають на іменини у купців.

— Бачиш! сказав сам до себе Іван Яковлевич, глянувши на ніс а опісля перегнув голову на другий бік і глянув на нього з боку. Довго глядів на свій ніс. Вкінці легенько, обережно, як тільки можна собі уявити, він підняв два пальці, щоб взяти носа за кінчик. Така вже вже була поведенція у Івана Яковлевича.

— Ну, ну, ну, гляди! — кричав Ковалев. Іван Яковлевич і руки опустив, остовпів і засумував, як ніколи. Вкінці обережно почав потягати бритвою попід бороду і хоч йому було недобре голити а не держати за ніс, однак, опираючи ся своїм великим пальцем на щоку, вкінці оголив ціле лице.

Коли всьо було готово, Ковалев пішов скоро одягати ся, взяв візок і поїхав прямо до реставрації.

— Хлопче, дай склянку чоколяди!

А сам сейчас глянув в зеркало: є ніс! Він весело обернув ся взад і сатирично поглянув, прижмурюючи очи, на двох військових, з котрих оден мав такий невеличкий носик, як гузик від камізельки. Після сього поїхав до канцелярії сього департаменту, де намагав ся дістати місце віце-губернатора а на случай невдачі — езекутора. Переходячи через передпокій, глянув в зеркало: є ніс. Потім пої-

хав до другого колежського асесора або майора, великого шутливця, на котрого слова він часто говорив всілякі замітки: „Ну, ох ти, знаю тебе, ти шпилька!“ Дорогою собі гадав: „Коли і майор не трісне зі сьміху, коли побачить мене, то певний знак що в сьо у мене сидить на своїм місци.“ Та колежський асесор нічого: „Гарно-гарно, чорт побери!“ — погадав Ковалев. На дорозі стрінув він штаб-офіциршу Подточину, разом з дочкою, поклонився їм і лони привиталися з ним веселими окликами: видко, що на лиці нічого не бракує. Він говорив з ними досить довго, й умисно отворив табакерку і набивав довго табакою свій ніс, о при тім гадав собі: „Ось вам, баби, куряче кодло, а таки з дочкою женитися не буду. Так прямо: *par amour* — так!“ І майор Ковалев вештався всюди, як ніколи, по Невськім проспекті, театрах і всюди. А ніс його, як-би нічого не було, сидів на його лиці, не показуючи навіть нахилу до сього, щоб відпасти. І після сього виділи майора все в гарнім гуморі, як усьміхався, приговорював до всіх хорошеньких дам, а навіть раз станув перед якимсь склепом і купив стяжечку до ордеру, не знати з яких причин, бо він не був кавалером жадного ордеру.

Ось яка історія лучилася в північній частині нашої широкої держави! Тепер бачимо, що в ній є багато неімовірного. Не говорячи вже про се, що ніс відпав і появлявся в ріжних місцях в уніформі штатського совітника, —

то як же Ковалев не зрозумів сього, що годі йти до адміністрації часописи і містити оголошене о носі? Я тут не говорю в сїм змислі, що за таке оголошене дорого казали-б заплатити, — я зовсім не належу до числа користо-любових людей; однак се неприлично, негарно, не на місци. А далі: яким чином ніс очутив ся в печенім хлібі — і як сам Іван Яковлевич? Ні, того всього я не розумію, рішучо не розумію. Та, що є найбільше дивоглядне, то се, як письменники можуть брати такі теми? Признаю ся, що се зовсім невідповідне... ні, ні... я таки сього не розумію. По-перше: із сього ніякої користи для вітчизни, а по-друге... ну і по-друге нема жадного хісна. Прямо, я не знаю, що то всьо значить...

А однакож, при тїм всїм, хоч дійсно можна припустити і се і друге і третє, може навіть... ну, а де-ж властиво нема нелюгідностей? А ви таки, як роздумаете, то таки в тїм всїм є трохи правди. Що хоч, говори, а таки такі події бувають в сьвітї... рідко, та таки бувають.

З російської мови переклав

В. Д.

